

SÍDLISKOVÉ AREÁLY LENGYELSKEJ KULTÚRY V POHRANICIACH

Alena BISTÁKOVÁ – Pavol BOBEK – Eva FOTTOVÁ

PhDr. Alena Bistáková, PhD.
Archeologický ústav SAV, v. v. i.
Akademická 2
949 21 Nitra, Slovenská republika
alena.bistakova@savba.sk
ORCID ID: 0000-0003-0443-9697
WoS Researcher ID: Z-4805-2019
SCOPUS Author ID: 56160210700

Mgr. Pavol Bobek, PhD.
Archeologický ústav SAV, v.v.i.
Akademická 2
949 21 Nitra, Slovenská republika
pavol.bobek@savba.sk
ORCID ID: 0000-0002-4711-7009
WoS Researcher ID: AAE-8035-2019
SCOPUS Author ID: 57194721647

PhDr. Eva Fottová, PhD.
Archeologický ústav SAV, v.v.i.
Akademická 2
949 21 Nitra, Slovenská republika
eva.fottova@savba.sk
ORCID ID: 0000-0002-3282-7921
WoS Researcher ID: AAF-3617-2019
SCOPUS Author ID: 23097272300

BISTÁKOVÁ, Alena – BOBEK, Pavol – FOTTOVÁ, Eva. Settlement areas of the Lengyel culture in Pohranice. In *Studia Historica Nitriensia*, 2023, vol. 27, Supplementum 3 – V hore strom, pp. 59-75, ISSN 1338-7219, DOI: 10.17846/SHN.2023.27.S.59-75.

An archaeological excavation was carried out in the cadastral area of the village of Pohranice in 2017 – 2020. Regarding the extent of construction, its area was divided into sections A-F. The article focuses on evaluation of settlement of the Lengyel culture in section D, where the highest concentration of features was detected. Archaeological contexts occurred as independent clusters of features consisting mostly of claypits and pits with unknown functions. Their fill contained finds of pottery, miniature artifacts, animal bones and daub. The fragmentary state of the assemblage does not allow to specify chronological position of individual features. There were elements typical of the Late Eneolithic Lengyel as well as Epi-Lengyel cultural development. It can be assumed that the chronological span of these settlement areas reached from the end of the Neolithic (Brodzany Group) to the beginning of the Aeneolithic (early stage of the Ludanice Group).

Kľúčové slová: Pohranice, lengyelská kultúra, epilengyel, sídlisko, keramika;

Keywords: Pohranice, Lengyel Culture, Epilengyel, settlement, pottery;

Úvod

Archeologickým výskumom realizovaným v extraviláne obce Pohranice v rokoch 2017 až 2020 bola preskúmaná plocha 63346 m². Išlo o záchranný výskum vyvolaný výstavbou odpočívadla Pohranice na rýchlostnej ceste R1 (Bobek/Fottová, v tlači; Fottová/Bobek 2021).

Nálezisko je situované juhozápadne od intravilánu obce Pohranice, v polohe Pod janíkovskou cestou (obr. 1). Ide o severný a východný svah vyvýšeniny s temenom na kóte 220. Sledované územie je súčasťou povodia potoka Kadaň, ktorý je ľavobrežným prítokom rieky Nitra v priestore Žitavskej pahorkatiny (oblasť Podunajská pahorkatina).

Skúmaná plocha bola rozdelená na päť úsekov (A – F; obr. 1: 1, 2), ktoré zodpovedali jednotlivým častiam projektu stavby, t. j. priestorom dvoch odpočívadiel a príslušným inžinierskym sieťam (Bobek/Fottová, v tlači). Príspevok sa zameriava na vyhodnotenie lengyelských sídliskových areálov zdokumentovaných v úseku D (43 objektov; obr. 2; tabela 1), pričom hlavným cieľom práce je ich presnejšie chronologické zaradenie na základe analýzy keramického materiálu. Praveké osídlenie bolo zistené aj v úseku B¹ (2 objekty; obr. 3: 5) a C (3 objekty – žiarové hroby; obr. 3: 6).

Nálezové situácie v úseku D

Úsek predstavoval líniu dlhú približne 630 metrov a širokú 15 metrov. Umiestnený bol pozdĺž severného okraja rýchlostnej cesty R1, na východnom svahu klesajúcom smerom k údoliu Kadaňského potoka. Zistené situácie, tvorené vrstvami a zhlukmi objektov boli označené ako plochy D I – D V (obr. 2). Najnižšie na svahu sa nachádzala plocha D I (190 m n.m.), západne od nej vo vzdialenosti 60 metrov sa koncentrovali objekty plochy D II. Asi 12 metrov na západ bol lokalizovaný zhluk objektov plochy D III (195 m n. m.). Ďalšia koncentrácia objektov a nálezov označená ako plocha D IV bola zachytená až 130 metrov západne od plochy D III (203 m n. m.). Na svahu najvyššie, 200 m od plochy D IV, sa nachádzal objekt plochy D V.

Spoločným znakom týchto plôch bolo tmavé sfarbenie ornice, naznačujúce prítomnosť archeologických situácií. Ich rozsah vo všetkých prípadoch presahoval hranice plochy dostupnej na preskúmanie. Sídliskové jamy sa po skrývke ornice nedali jednoznačne rozpoznať. Splývali do jedného zhľuku a ich jasnejšie kontúry boli zreteľné až po ručnom začistení, resp. ďalšom znížení plochy (obr. 1: 3; obr. 2). Spoločným znakom takmer všetkých objektov bolo nevýrazné zahĺbenie a výplň. Všetky preskúmané objekty sa nachádzali na relatívne prudkom svahu a poľnohospodársky intenzívne využívannej pôde. Výnimku tvorili objekty 53 a 56 na ploche D IV, nachádzajúce sa v úseku svahu s menším sklonom. V mnohých prípadoch bolo potrebné pre nevýrazné sfarbenie výplne a nejasné kontúry objektov situácie overovať sondami. V priebehu archeologického výskumu tak boli zachytené iba dná objektov, čomu zodpovedá aj fragmentárnosť výsledkov vyhodnotenia nálezových situácií.

Na ploche D I bolo zistených 11 objektov. Išlo o misovité jamy s hĺbkou od 0,2 do 0,4 m, buď samostatné (obj. 16, 17, 18, 19 a 44) alebo ako súbor vzájomne prepojených misovitých výkopov (zhluk okolo objektu 20 – obj. 24a, 48, 49 a 50; obr. 3: 3; obr. 4: 1). V blízkosti tejto skupiny bol zdokumentovaný aj rozmernejší objekt (obj. 22), ktorý sa napriek plytkejšiemu zahĺbeniu vyníma z danej skupiny výraznejším zastúpením materiálu.

V časti D II bolo do obdobia praveku zaradených 14 objektov, pričom tu rozlišujeme opäť dva základné tvary. Ide o samostatné jamy kruhového, resp. oválneho pôdorysu a misovitého prierezu so zachytenou hĺbkou max. do 0,3 m (obj. 24, 25, 35, 38, 39, 40) a sústavy jám menších či väčších rozmerov s hĺbkou od 0,2 do 0,5 m (obj. 30, 32, 32a, 33, 34, 36, 41, 41a; obr. 3: 1, 2; obr. 4: 3).

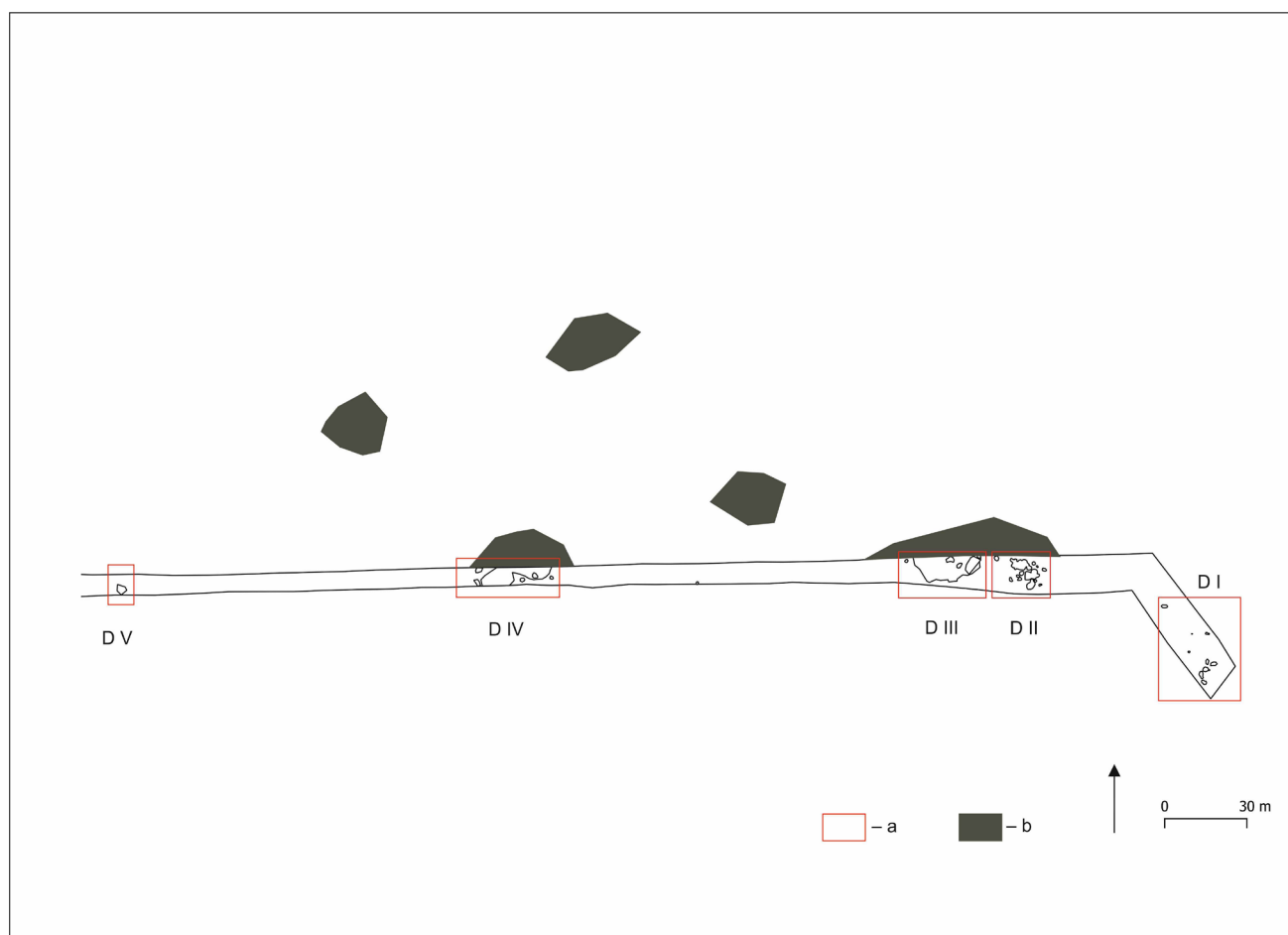
Plocha D III sa po skrývke ornice rysovala ako rozsiahla tmavá vrstva s dĺžkou 24 m a šírkou 9 m. Vzhľadom k pôdnym príznakom severne od skúmanej plochy nemožno vylúčiť, že lokalita tvorila jeden sídliskový areál s lokalitou D II (obr. 4: 3). Aj v tomto prípade sa okraje sídliskových jám podarilo presnejšie určiť až po ručnom začistení plochy, doplnenej o rezy naprieč objektmi. Objekty predstavujú funkčne neurčené sídliskové jamy (12 objektov), prevažne s nepravidelne okrúhlym alebo

¹ Tu možno predpokladať nielen možnosť rekonštruovania väčšiny nádob, ale i výskyt maľovanej výzdoby na keramike. Kvôli početnosti materiálu budú nálezy z tohto sídliskového areálu spracované na inom mieste.

Obr. 1. 1,2 – vyznačenie skúmaného priestoru na mape (zdroj podkladovej mapy: Geoportál ÚGKK SR; LLS ÚGKK SR). Autor: A. Bistáková/P. Bobek; 3 – letecký záber na skúmané plochy. Legenda: DI – DV – časti úseku D preskúmané v rokoch 2017 – 2020; P I – lokalita preskúmaná pri stavbe R1 v roku 2009; P II – lokalita preskúmaná pri stavbe R1 v roku 2009. Foto: I. Kuzma.

Obr. 2. Pohranice-Pod Janíkovskou cestou. Preskúmaná plocha východného svahu. Legenda: a – plochy s preskúmanými objektmi; b – geodeticky zamerané pôdne anomálie. Autor: A. Bistáková/P. Bobek

oválnym pôdorysom a zachovanou hĺbkou do 0,3 m. Rozmermi (4,4 × 4,1 m) sa z uvedenej skupiny vyčleňoval objekt 27. Išlo pravdepodobne o dno hliníka. Objekt 47 možno vzhľadom k tvaru a hĺbke okolitých objektov interpretovať ako zvyšok zásobnej jamy, pričom na základe profilu možno predpokladať jej postupné vyplňovanie. V prípade objektu 2x sa len na základe menšieho rozmeru (priemer 0,4 m) možno domnievať, že išlo o dno kolovej jamy. Nálezy keramiky z objektov majú jednotný charakter a možno ich datovať do lengyelskej kultúry.

Plocha D IV bola identifikovaná obdobne ako vyššie spomínané a to výraznou čiernou vrstvou viditeľnou po stiahnutí ornice a tiež presahom za hranice plochy vytýčenej na výskum. Najvýraznejší z nich bol rozsiahly hliník (obj. 56) s dĺžkou až 10,1 m a max. zachytenou hĺbkou 0,8 m. Nachádzal sa v ňom početný keramický materiál a nálezy štiepanej industrie. K rozmernejším jamám patrili tiež objekt 53 s dĺžkou 4 m. Mal stupňovité dno s prehĺbením do 0,8 m (obr. 3: 4). Ostatné objekty (obj. 52 a 55) predstavovali menšie zásahy kruhového, príp. oválneho pôdorysu a misovitého prierezu so zachytenou hĺbkou 0,2 m (obr. 4: 4). Osobitné postavenie má objekt 51 situovaný asi 50 m východne, mimo zachyteného tmavého zásahu. Jamu vyplňoval čierny zásyp a zvyšky drobnej mazanice, bez ďalších nálezov. Možno predpokladať, že išlo o praveký objekt stojaci samostatne mimo osídlenej plochy, avšak vylúčiť nemožno ani možnosť, že bol súčasťou ďalšieho zhluku objektov, ktorý mohol pokračovať východným smerom mimo skúmanú plochu.

Na západnom okraji úseku D, takmer na temene vyvýšeniny bol zachytený jeden izolovaný objekt (obj. 59), označený ako plocha D V (212 m n. m.; obr. 4: 2). Väčšia sídlisková jama mala stupňovité dno a obsahovala väčšie množstvo nálezov. Nebola však preskúmaná celá, keďže zasahovala mimo hranice skúmanej plochy.

Tabela 1. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Rozmery objektov a početnosť nálezov. Legenda: ŠI – štiepaná kamenná industria; x – prítomnosť druhu nálezu.

Plocha D	Objekt	Pôdorys	Rozmery (m)	Hĺbka (m)	Druh nálezu											Drobné predmety	Zvieracie kosti	Mazanica
					Keramika													
					Spolu	Atypická	Okraj	Dno	Nôžka	Funkčné aplikácie	Pokrievka	Telo	Rekonštruovaná	Zvláštne tvary				
I	16	okružlý	0,8	0,2														x
I	17	oválny	2,7 × 1,5	0,4	19	17	2											x
I	18	oválny	2,1 × 1,69	0,2-0,25	13	13												x
I	19	atypický	1,6 × 0,8-0,5	0,25														
I	20	nepravidelný	5,1 × 2,5	0,4	57	49	5	2			1					ŠI (1 ks)	x	
I	22	oválny	4 × 2,4	0,3	197	167	20	6	1	3		1				ŠI (2 ks); šidlo (1 ks); závesok (1 ks); závažie (1 ks)	x	
I	24a	oválny	2,5 × 1,5	0,2	8	6	1				1						x	
I	44	oválny	2,3 × 1	0,25														
I	48	oválny	1,4 × 1,2	0,5	38	35	1	1		1						ŠI (3 ks)	x	
I	49	kruhový	0,9	0,3	2	1		1										x
I	50 (20)				2	1						1						
II	24	oválny	1,7 × 1,5	0,4	5	5												
II	25	okružlý	0,9	0,2	5	5												x
II	30	nepravidelný	3 × 2,5	0,3	30	24	3	1	1			1				ŠI	x	
II	32	nepravidelný	3 × 2,8	0,4	72	59	5	3	1	2	1	1				závažie (1 ks)	x	
II	32a	okružlý	1,1	0,2	7	7												
II	33	oválny	3,6 × 2,8	0,3-0,35	43	34	7	1		1						kameň (1 ks)	x	x
II	34	oválny	1,7 × 1,4	0,2														
II	35	oválny	0,9 × 0,6	0,16														
II	36	oválny	3,2 × 1,8	0,3	6	6											x	
II	38	okružlý	1,3	0,2														
II	39	oválny	1,4 × 0,7	0,2	51	48	3											
II	40	oválny	1 × 1,3	0,15	1	1												
II	41	nepravidelný	3 × 3,5	0,5	151	125	12	6	1	4		2		1			x	x
II	41a	okružlý	1,3	0,2	3	3												
III	28 (1x)	oválny	1,4 × 1,5	0,1	7		1					6						
III	2x	okružlý	0,4	0,13	1							1						
III	27 (3x)	nepravidelný	4,4 × 4,1	0,25	230	204	13	7	1	2		2	1			ŠI (1 ks)	x	
III	4x	nepravidelný	2,9 × 1,5	0,18	12	11	1											
III	rez 7 (obj. 4x)				37	33	2				2							
III	6x	nepravidelný	3,3 × 1,6	0,11	69	63		2		2		2					x	
III	rez 4 (obj. 6x)				6	6												
III	7x	oválny	1,8 × 1,3	0,14	15	11	1		1	2								
III	rez 3 (obj. 7x, 9x)				48	45	2	1								praslen	x	

Tabela 1. Pokračovanie.

Plocha D	Objekt	Pôdorys	Rozmery (m)	Hĺbka (m)	Druh nálezu										Drobné predmety	Zvieracie kosti	Mazanica	
					Keramika													
					Spolu	Atypická	Okraj	Dno	Nôžka	Funkčné aplikácie	Pokrievka	Telo	Rekonštruovaná	Zvláštne tvary				
III	29 (8x)	oválny	1,4 × 1,6	0,16	18	17	1											
III	9x		1,4 × 0,9	0,22														
III	10x	oválny	1,6 × 1,5	0,3	52	47	4	1							závažie (1 ks); predmet (1 ks)	x		
III	rez 5 (obj. 10x)				48	46	1	1									x	
III	12x	okružly	1,6 × 1,4	0,15	3	3									ŠI (1 ks)			
III	13x	nepravidelný	4 × 1,8	0,28	42	38	1		1	2					praslen (1 ks)	x		
III	rez 2 (obj. 29, 12x, 13x)				109	103	5	1							závažie (1 ks)	x		
III	rez 1 (obj. 27)				72	65	6	1									x	
III	47	oválny	1,5 × 1,3	0,38	111	106	3	1		1					závažie (1 ks)	x	x	
III	rez 1-2				8	8												
IV	51	kruhový	1	0,1														
IV	52	oválny	1,45 × 1,25	0,2	62	61				1							x	
IV	53	oválny	4 × 2,4	0,7	327	283	14	15	3	9		2		1	ŠI (2 ks); praslen (1 ks); závažie (1 ks)	x	x	
IV	55	kruhový	1	0,2	19	19												
IV	56	nepravidelný	10,1 × 4,5	0,8	2172	2012	68	24	4	53	1	7	1	2	ŠI (15 ks); závažie (2 x); praslen (1 ks); plastika (1 ks); predmet (2 ks)	x	x	
IV	rez 11				99	93	3	1	1	1					(1 ks)	x		
V	59		3 × 1,8	0,6	233	181	25	12	3	8		4			ŠI (1 ks); závažie (3 ks); zrnotierka; vzorka	x	x	
Zber					5	4	1											
Celkový počet					4515	4065	211	88	17	95	3	30	2	4				

Materiálna kultúra

Archeologický materiál získaný na plochách D I – V pozostával z fragmentov keramiky, zo štiepanej industrie, fragmentov opotrebovaných úch, častí praslenov, mazanice a zvieracích kostí (tabela 1). Osobitne treba spomenúť zlomky plastík a miniatúrny praslen využívaný pravdepodobne ako závesok. Len výnimočne sa v objektoch nenachádzali žiadne nálezy (8 objektov).

Keramika, ktorou by bolo možné určiť bližšie chronologické zaradenie súboru, bola zistená v 35 objektoch. Ďalšie časti nádob boli získané menšími sondami naprieč objektmi (rez 1-7; 11) alebo povrchovým zberom na skúmanej ploche. Väčšina jám obsahovala do 100 fragmentov keramiky (28 objektov). Len v štyroch objektoch bolo zdokumentovaných okolo 200 a viac zlomkov nádob (obj. 22, 27, 53, 56 a 59). Išlo o rozmernejšie objekty, v niektorých prípadoch aj s väčšou zachytenou hĺbkou, čo však nebolo pravidlom. Zároveň nemôžeme potvrdiť, že všetky rozmernejšie objekty obsahovali väčšie množstvo nálezov. Približne tretina z preskúmaných objektov neobsahovala žiadny fragment keramiky alebo len do 10 zlomkov (tabela 1).

Súbor keramických nálezov tvorí 4515 črepov. Ide prevažne o drobné, prípadne atypické zlomky z nádob (až 90 %). Do kategórií na základe druhu zachovania bolo možné zaradiť 439 črepov. Celé, resp. rekonštruovateľné boli len dve nádoby (obr. 5: 13; 6: 10) a štyri fragmenty boli zaradené do kategórie zvláštne tvary (obr. 6: 5). Najviac zachovaných častí nádob tvorili okraje (211 ks), pričom do databázy² bola zaradená približne štvrtina. Okrem najpočetnejších zaoblených okrajov sa vyskytovali takmer všetky ďalšie varianty (zúžené, zosilnené, rovné i kyjovité). Početnú kategóriu tvorili tiež funkčné aplikácie vo forme výčnelkov a úch (obr. 5: 1-3, 5, 6, 8-10, 12, 15, 17; 6: 1, 2, 6, 11-15, 18, 19).

Najmä výčnelky boli umiestnené častokrát práve na okrajoch, prípadne pod okrajom nádob (obj. 22, 32a, 33, 53, 56). Spravidla išlo o horizontálne ploché aplikácie (obr. 5: 1-3), okrúhle ploché výčnelky (obj. 32a, obj. 59; obr. 5: 15; 6: 2), prípadne malé hrotité výčnelky (obr. 6: 1). Plastické aplikácie zachytené na telách nádob tvorili prevažne malé pupčeky polguľovitého alebo gombíkovitého tvaru (obr. 5: 5, 6, 9; 6: 11, 15).

Ostatné fragmenty pochádzali zo spodnej časti a dna (88 ks), prípadne z tela nádoby (30 ks). Zachované dna nádob s kónickou alebo prehnutou spodnou časťou mali ostré rovné, prípadne dovnútra klopené dno a pochádzali prevažne z hrubých úžitkových nádob (obr. 5: 18). V niektorých prípadoch sme za typické fragmenty mohli označiť zlomky z vydutiny nádob, pričom ich súčasťou boli častokrát ploché plastické výčnelky (obr. 5: 10, 12; 6: 6). Veľmi fragmentárne zachované spodné časti mís a vrchná časť podstavy nôžky dokumentujú na lokalite aj výskyt nádob na nôžke (17 ks), avšak bez bližšieho typologického zaradenia tohto keramického typu (obr. 5: 14, 16; 6: 16, 17).

Na základe hrúbky steny prevládajú v súbore mierne polohrubostenné a polohrubostenné nádoby (0,4-0,9 cm). Z technologického hľadiska bolo pri ich úprave najviac využívané vyhladenie povrchu, vyskytovala sa však aj keramika s hrubým zrnitým povrchom, prípadne s jemnými čiastočkami piesku na hladenom povrchu. Len ojedinelo sa podarilo zaznamenať stopy po odlúpenej hladenej vrstve alebo povrch potiahnutý zvláštnou vrstvou a hladený. Typickým znakom súboru je prítomnosť anorganických zložiek, predovšetkým väčšie množstvo kamienkov v keramickej hmote. Sfarbenie keramiky pozostávalo z rôznych odtieňov farieb od béžovej po oranžovú až červenú, prípadne hnedú až tmavosivú farbu.

Väčšina artefaktov z keramickej kolekcie patrila hrubej úžitkovej keramike. Zachované časti poukazujú na využívanie hrncovitých nádob ale i väčších putní (obr. 5: 1-3, 15, 17, 18; 6: 2, 13, 14, 18, 19). Fragmenty okrajov dokumentujú na lokalite tiež početnú prítomnosť mís (obr. 5: 4, 13; 6: 3, 4, 7, 8). Pokrievky, ktorých výskyt v lengyelskej kultúre nie je ojedinelý, boli na preskúmanej ploche zastúpené jedným fragmentom. Išlo o zlomok pokrievky kónického tvaru so zosilneným okrajom, bez zachovanej hornej časti (držadla; obr. 5: 11).

Hrnce s von vyhnutým okrajom a horizontálnymi plochými výčnelkami tesne pod okrajom boli zistené na ploche D I (obr. 5: 1, 2) a ploche D II (obr. 5: 3). Ich analógie nachádzame na neďalekých lokalitách lengyelskej kultúry v Hostovej (*Mitáš 2003*, obr. 55: 1, 2), Čeladiciach (*Ožďáni/Hunka 2000*, obr. 63: 5) či Beladiciach (*Malček 2013*, obr. 13: 1; *RuttKay/RuttKayová 1992*, 92, obr. 47: 14) na Požítaví. Neznáme však nie sú ani na náleziskách na hornom toku Nitry (*Pavúk 2000*, obr. 1: 2; 2: 1; *Vladár/Krupica 1970*, obr. 12: 3, 4). Ďalší typ hrncov s von vyhnutým ústím a malými plochými alebo kužeľovitými výčnelkami pod okrajom bol zdokumentovaný prostredníctvom zlomkov okrajových častí na ploche D IV (obj. 53, obj. 56) a D V (obr. 6: 2). V rámci lengyelskej kultúry ide o pomerne typický variant hrncovitej nádoby. Tretí typ hrncovitej nádoby bol evidovaný na ploche D II (obj. 32a). Išlo o hrniec s mierne von vyhnutým ústím a kónickým hrdlom s plochým okrúhlym výčnelkom po okrajom (obr. 5: 15). V typológii M. *Gabulovej* (2022, obr. 42: A) vytvorenej na základe vyhodnotenia keramického súboru zo sídliska ludanickej skupiny v Nitre-Chrenovej (Selenec I) ide o typ 1.

Vázovité nádoby sa na lokalite podarilo identifikovať len na základe jedného fragmentu z objektu 20 (plocha D I). Prítomnosť putní dokumentujú horizontálne uchá a spodné časti nádob. V nižších polohách plochy D boli zaznamenané len ojedinelo (obr. 5: 17, 18), ich početnosť sa však zvýšila v sídliskových jamách v hornej časti svahu (plocha D IV a D V; obr. 6: 14, 18, 19). Išlo o vodorovné

² Databázu tvoril výber typických fragmentov keramiky, analyzovaný formou deskriptívneho systému. Do databázy sme zaradili 162 črepov, čo predstavovalo 121 nádob.

1

2

3

4

5

6

Obr. 3. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Výber záberov skúmanej plochy.

1 – Plocha D II, pohľad z juhu; 2 – Plocha DII, objekty po vybratí, pohľad z juhu; 3 – Plocha D I, objekt 20; 4 – Plocha D IV, objekt 53; 5 – Plocha B, objekt 14; 6 – Plocha C, objekt 1 – žiarový hrob. Autor: E. Fottová.

oblúkovité uchá, typické najmä pre epilengyelský kultúrny vývoj. Rovnako tak sa v hornej časti svahu (plocha D V - obj. 59) vyskytovali aj ušká na okraji hrncovitých nádob. Na Požitaví sú obdobné typy nádob známe z neskoroneolitickej lokality Beladice (*Malček 2013*, obr. 13: 5, 10) či Veľké Vozokany (*Bátora/Bednár 1982*, obr. 11: 6). Na Ponitří sa vyskytli tak na neskoroneolitických sídliskách (Čab-Sila, Brodzany; *Ďuriš 2006*, obr. 5: 24; *Vladár/Krupica 1970*, obr. 10), ako aj sídliskách epilengyelského kultúrneho vývoja Nová Ves nad Žitavou; *Lichardus/Vladár 1964*, obr. 5: 3).

V priestore plochy D sa vyskytlo niekoľko variantov mís lengyelskej kultúry definovaných na základe okrajov alebo lomu tela nádoby. Na ploche D I boli zistené v objekte 20 a 22, v jednom prípade bolo možné určiť typ misy so široko von vyhnutým ústím. Výskyt mís na ploche D II dokladajú zlomky z vydutia nádoby s ostrým lomením (obr. 5: 10, 12). Práve v tejto časti mali aplikovaný plochý výčnelok známy z Brodzian (*Vladár/Krupica 1970*, obr. 11: 3, 12). V rovnakých sídliskových jamách boli zároveň evidované aj zlomky mis na dutej nôžke (obr. 5: 14, 16). Kvôli fragmentárnosti však nebolo možné ich bližšie typologické určenie. Ďalším typom misovitej nádoby na ploche D II boli misy so široko roztvoreným ústím (obr. 5: 4). V sústave objektov kumulovaných na ploche D III boli zvyšky mis zistené len v objekte 27. V jednom prípade sa podarilo zrekonštruovať celý tvar nádoby. Išlo o väčšiu misu s von vyhnutým okrajom (Ø 30 cm) esovitej profilácie a aplikáciou plochého okrúhleho výčnelku na maximálnom vydutí (obr. 5: 13). Typologicky možno tento typ misy zaradiť k misám ludanickej skupiny (*Lichardus/Vladár 1964*, Abb. 50: 12).

Častejšie zastúpenie mís bolo evidované na ploche D IV. Išlo o misy so široko roztvoreným ústím so zaobleným alebo rovným okrajom (obr. 6: 3, 4, 7, 8). Na základe niektorých zlomkov bolo možné identifikovať misy so širokým roztvoreným hrdlom oblúkovito prehnutým a lomeným telom (obr. 6: 4). V sídliskových objektoch v tejto časti lokality (obj. 53) sa na misách vyskytli aj ploché polkruhové výčnelky umiestnené v hornej časti ostro klenutého lomu vydutia (obr. 6: 6). Ide o typ známy z Brodzian ale i Nitry-Šindolky (*Vladár/Krupica 1970*, 364).

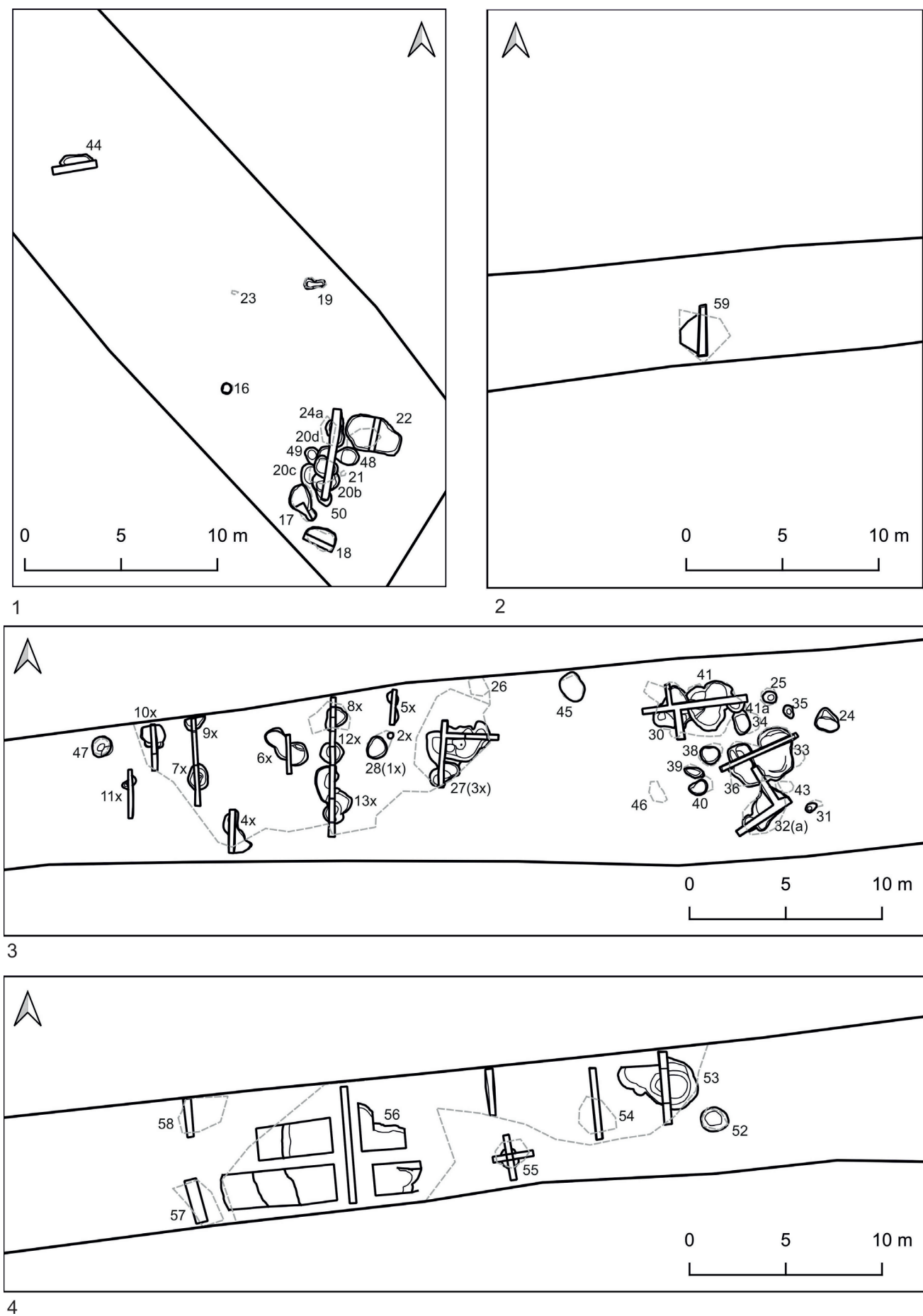
Jemnú stolovú keramiku dokladajú fragmenty tenkostenného pohárika so zúženým okrajom a mierne von vyhnutým ústím doložený na ploche D I (obr. 5: 7). V jednom prípade možno za zvyšok pohárika považovať časť baňatého tela z tenkostennej nádoby zdokumentovaný v izolovanom objekte na ploche D V (obr. 6: 9). Do kategórie miniatúrnych nádob bolo možné zaradiť jeden artefakt zo sídliskovej jamy v hornej časti svahu (plocha D IV, obj. 56). Išlo o fragment misky oranžovej až tehlovočervenej farby s otvoreným ústím (Ø cca 8 cm) a zaobleným rovným dnom (obr. 6: 10). Obdobné miniatúrne misky pochádzajú aj z neskoroneolitickej polozemnicovej chaty preskúmanej v Brodzanoch (*Vladár/Krupica 1970*, obr. 6: 3, 7) či sídliskového objektu zo záveru lengyelského kultúrneho vývoja v Novej Vsi nad Žitavou (*Lichardus/Vladár 1964*, obr. 5: 10).

Okrem keramického materiálu boli súčasťou výplne sídliskových jám aj fragmenty drobných predmetov (14 objektov), zvieracích kostí (20 objektov) a mazanice (9 objektov). Výraznú skupinu nálezov tvorili uchá nádob so stopami druhotného používania, ktoré sa vyskytovali takmer v každom objekte s väčším počtom nálezov (napr. obj. 22, 32, 53, 56, 59; obr. 7: 10, 11). Interpretácie funkcie týchto artefaktov sa rôznia, keďže prvotný názor, že uchá boli využívané ako hladidlá postupne ustúpil do úzadia. Obrúsenia hrán sú totiž častejšie interpretované ako dôsledok ich funkcie pri zavažovaní osnovy pri tkaní (*Gabulová 2022*, 132; *Vladár/Krupica 1970*, 364, 388, 389). V súčasnosti, najmä vďaka novším nálezom, zároveň neplatí, že z výskytu obrúsených črepov s uškami možno vyvodzovať chronologické závery (*Lichardus/Vladár 1970*, 388).³

Súbor štiepanej industrie tvorili úštepy, prípadne odštepy z rádiolaritu, limnokvarcitu ale i obsidiánu (obr. 7: 3-5, 9). Pravdepodobne ako zrnotierka mohol slúžiť kameň s jednou plochou stranou a drobnými nerovnosťami, ktorého zlomok bol objavený v objekte 59.

Kostené artefakty boli na lokalite zastúpené len jedným zlomkom šidla (obr. 7: 2). Rovnako ojedinelým je nález miniatúrneho praslena zdobeného malými pupčekmi (výška 3,6 cm; obr. 7: 1). V prípade tohto predmetu môžeme predpokladať, že plnil funkciu prívesku. Potvrďuje nám to aj odtláčok šnúrky viditeľný z vnútornej strany závesku. Analógie k podobným nálezom nie sú známe.

³ Na základe starších nálezových fondov sa v minulosti predpokladalo, že druhotné využívanie torz úch je typické pre III. stupeň lengyelskej kultúry (*Pavúk 1965*, 42; *Vladár/Krupica 1970*, 359, obr. 8).

Obr. 4. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Plán výskumu. 1 – plocha D I; 2 – plocha D V; 3 – plocha DII-III; 4 – plocha D IV. Autor: P. Bobek.

Predpokladáme však, že dôvodom môže byť aj priradovanie fragmentov tohto typu k praslenom. Vzdialenú analógiu však predsa len nachádzame v starších stupňoch lengyelskej kultúry (napr. v Kiarove; *Beljak Pažinová/Beljak 2014*, 60, Fig. 59). Mazanica sa vyskytla len ojedinele, v podobe menších amorfných kusov, bez výraznejších stôp po konštrukčných prvkoch.

V objekte 56 (plocha D IV) boli zistené aj tri fragmenty plastík. Ide pravdepodobne o zlomky nôžok zoomorfných plastík (obr. 7: 6, 8, 12). Dva fragmenty bol vyhotovené z jemne plavenej hliny s oblým zakončením nôžky (?), tretí tehlovočervenej farby bol vyhotovený zo zrnitého keramického cesta s prímiesami väčších kamienkov. Povrch tohto fragmentu bol zdrsnený a nôžku ukončoval náznak chodidla (obr. 7: 12). Analógie tohto druhu torz plastík nachádzame na neolitických lokalitách lengyelskej kultúry, napríklad v Bánovciach nad Bebravou (*Březinová/Cheben/Ilášová 1994*, 15, obr. 6: 8, 12; 13: 5; 19: 2, 5; *Beljak Pažinová 2014*, Fig. 2; 3) či Kolároch (*Točík/Lichardus 1966*, 52, obr. 36: 12). Výskyt zoomorfnej plastiky bol dokumentovaný na neskorolengyelskom sídlisku v Brodzanoch (*Vladár/Krupica 1970*, 354-356) ale i na sídlisku ludanickej skupiny v Nitre-Selenci I (*Gabulová 2022*, 137, obr. 52: 1).

Predmet neznámej funkcie bol zistený v hliníku na ploche D V. Išlo o plochý kamenný artefakt (š. 0,7 cm), ktorý mohol slúžiť snáď ako hladidlo (obr. 7: 7).

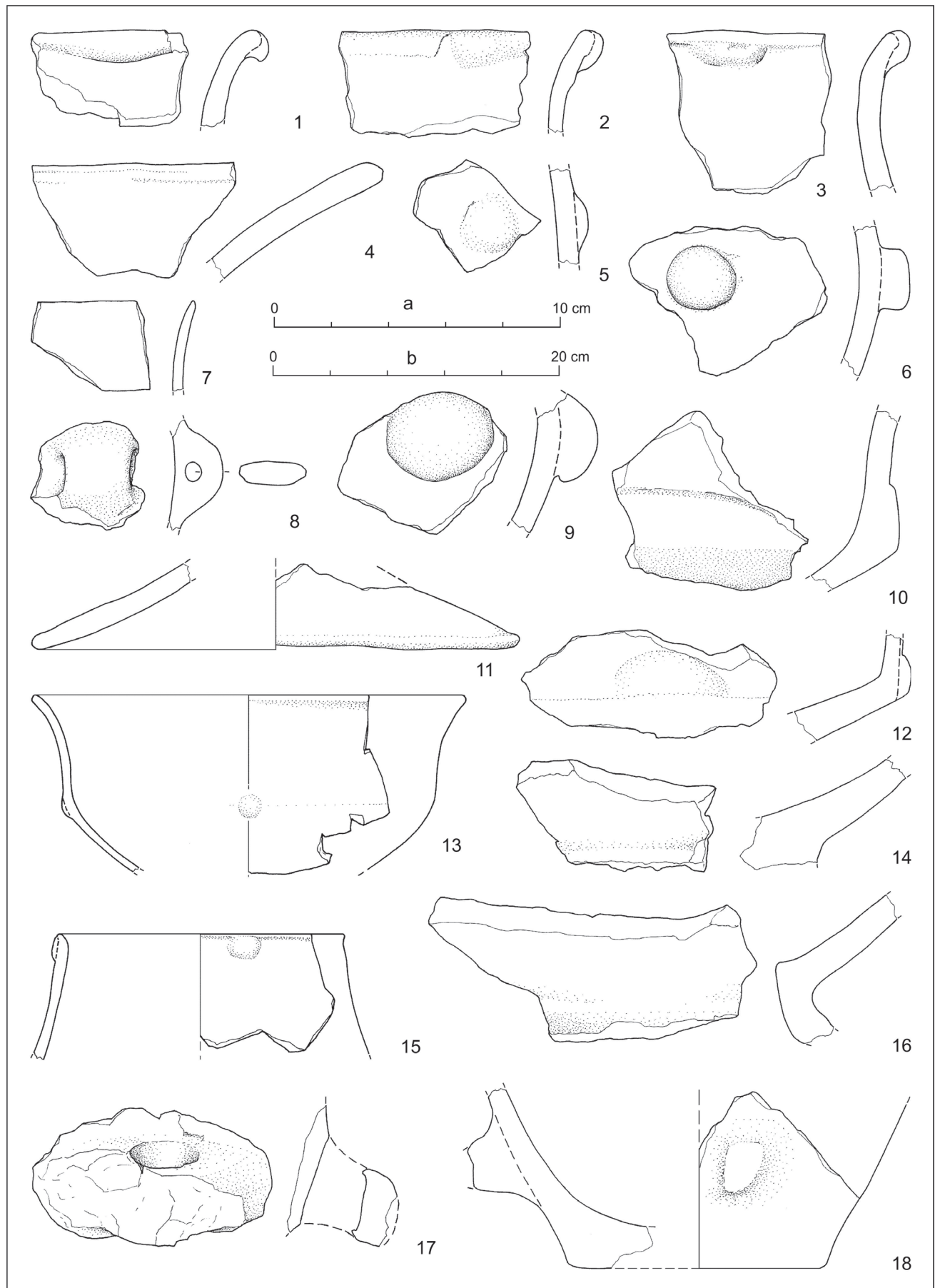
Vyhodnotenie

Na východnom svahu kóty 220, klesajúcom k potoku Kadaň, boli jasne viditeľné pôdne príznaky, prejavujúce sa tmavým sfarbením pôdy. Geodeticky zameraných bolo šesť takýchto samostatných plôch (obr. 1: 3; 2), z nich tri ležali v línii úseku D a ostatné mimo skúmanú plochu. Z autopsie a leteckých snímok je zrejmé, že v tejto oblasti sa nachádza najmenej šesť ďalších podobných anomálií.

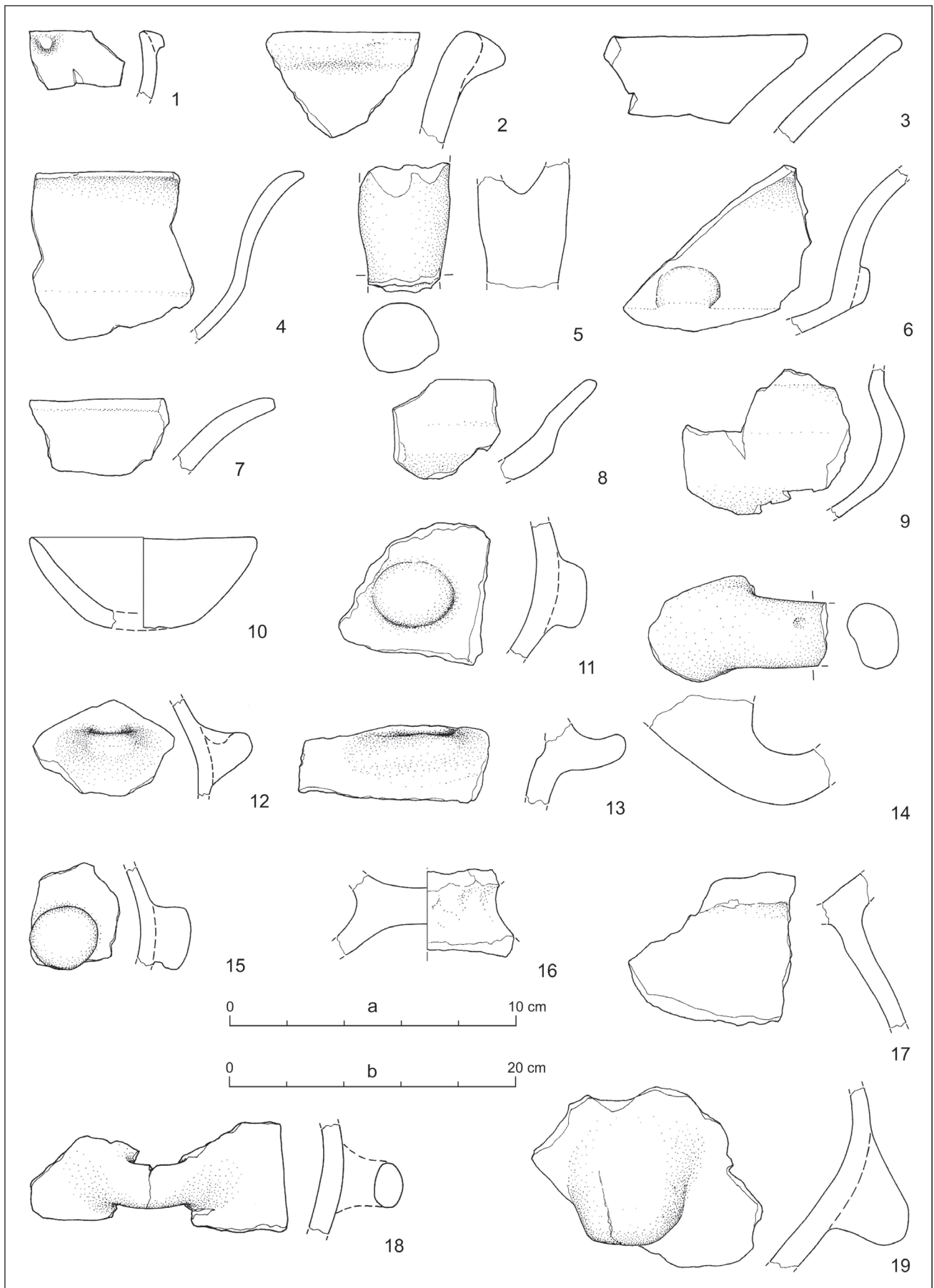
Vzhľadom k prevýšeniu a lokalizácii jednotlivých zhlukov na svahu sme na odkrytej ploche úseku D predpokladali minimálne štyri sídliskové areály (úsek D I, D II-III, D IV a D V). Počas spracovania bola preto najskôr každá časť hodnotená ako izolovaný celok.

Na ploche lokalizovanej v najnižšom úseku svahu (D I) sa sídliskové jamy kumulovali buď do sústav jám (5 objektov) alebo ako samostatne stojace jamy (6 objektov). Keďže išlo o pomerne malý počet objektov, navyše iba so zachovaním ich spodnej časti, funkčné zaradenie jám neprinieslo bližšie informácie o štruktúre tohto areálu. Druhotne slúžili ako odpadové jamy, pričom väčšinu nálezov tvorili drobné atypické fragmenty prevažne nádob hrubej úžitkovej keramiky. Podobne ako pri ďalších úsekoch sa v tejto časti množstvom a druhovým zastúpením materiálu vyčleňovala jedna sídlisková jama (obj. 22). Objekty situované na ploche D II boli od sústavy jám z časti D I vzdialené viac ako 60 m, s výškovým prevýšením súčasného terénu o viac ako štyri metre. Opäť išlo o zhluk jám (8 objektov) ale i jamy so samostatne ohraničenými obrysami (6 objektov). Obsahom materiálnej náplne sa z tejto skupiny nevyčleňovala žiadna sídlisková jama, najviac, najmä atypických fragmentov, sa kumulovalo v hliníku označeného ako obj. 41. Jeho súčasťou bol zhluk ďalších jám. Z časti D II pochádzalo zároveň najmenej predmetov štiepanej industrie alebo iných drobných nálezov. Súčasťou rovnakého sídliskového areálu bolo pravdepodobne aj 11 objektov označených ako plocha D III. Napriek tomu, že by tak išlo o časť sídliskového areálu s väčším počtom objektov (23), opäť sa nedozvedáme viac o jeho štruktúre. Príčinou je veľmi fragmentárne zachovanie jám, kde zachovaná hĺbka nedosahovala u väčšiny viac ako 0,3 m. Jediný objekt označený ako zásobná jama (obj. 47) aspoň čiastočne potvrdzuje existenciu osady s ostatnými prvkami infraštruktúry v tomto úseku svahu. Množstvom materiálu sa na ploche opäť vyčleňovala len jedna jama (obj. 27). Napriek malej zachovanej hĺbke boli v rozsiahlom hliníku nahromadené veľmi drobné, prevažne atypické, fragmenty z nádob. Popri drobných fragmentoch sa v objekte nachádzalo torzo misy rekonštruované z ôsmich zlomkov. Ak by sme sa chceli na tento objekt pozrieť z pohľadu sledovania formačných procesov, bude na mieste otázka o aký druh odpadu išlo.

Ďalší sídliskový areál bol situovaný v hornej časti svahu, 130 metrov západne, s prevýšením osem metrov oproti východne situovaným sídliskovým štruktúram. Zachytená tu bola len skupina piatich objektov, pričom dva objekty môžeme definovať ako rozsiahle hliníky s druhotnou funkciou odpadových jám. Do ich výplne sa takto dostalo nielen množstvo zlomkov nádob ale i ďalších

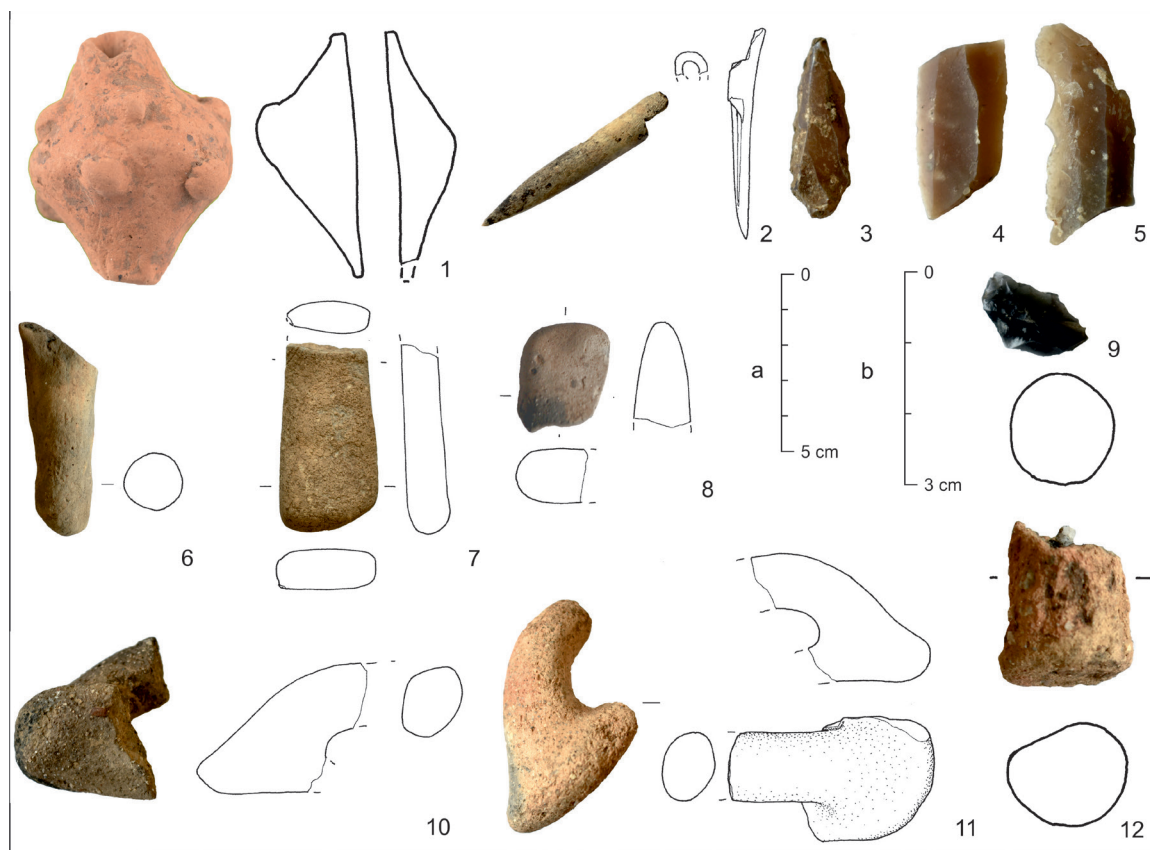

Obr. 5. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Výber keramických nálezov. 1, 2, 6, 7 – objekt 22; 3 – objekt 33; 4, 11 – objekt 32; 5 – objekt 7x; 8, 10, 14, 17 – objekt 41; 9 – objekt 13x; 12, 16 – objekt 30; 13 – objekt 27x; 15, 18 – objekt 32a. Mierka: a – 1-12, 14, 16-18; b – 13, 15. Autor: Z. Nagyová.

Obr. 6. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Výber keramických nálezov. 1, 7, 8, 10-12, 14, 15, 17 – objekt 56; 2, 4, 9, 13, 18, 19 – objekt 59; 3, 5, 6, 16 – objekt 53. Mierka: a – 1-17; 19; b – 18. Autor: Z. Nagyová.

Obr. 7. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Výber nálezov z plochy D. 1, 2, 3 – objekt 22; 4 – objekt 56; 5 – objekt 12x; 6, 9, 12 – objekt 56; 7, 11 – objekt 59; 8 – objekt 56, rez 16; 10 – plocha D III, rez 2. Mierka: a – 2, 6, 7, 8, 10, 11, b – 1, 3, 4, 5, 9, 12. Autor: A. Bistáková/P. Bobek/Z. Nagyová.

predmetov ako sú predmety štiepanej industrie, obrúsené fragmenty úch, časti praslenov a torzá plastík. Ostatné jamy s kruhovým pôdorysom môžeme len hypoteticky označiť za zvyšky zásobných jám.

Otázne je aj začlenenie sídliskovej jamy zachytenej 200 metrov západne (plocha D V), takmer na temene vyvýšeniny. K hliníku s druhotnou funkciou odpadovej jamy sa nepodarilo dohľadať ďalšie sídliskové štruktúry, ostáva tak v priestore izolovaný. Predpokladáme však, že bol súčasťou ďalšieho sídliskového areálu v tomto priestore.

Krokom k vysvetleniu vzájomných vzťahov uvedených úsekov malo byť chronologické vyhodnotenie nálezového materiálu. Artefakty vybrané do analýzy nám umožnili definovať niekoľkých typov nádob, ktorých výskyt zaznamenávame v lengyelskej kultúre. Pre hrncovité nádoby bolo typické umiestňovanie horizontálnych plochých alebo malých polguľovitých výčnelkov priamo pod okraj hrnca. Najmä v spodnej časti hrncov a putní boli vodorovne umiestňované oblé, polkruhové uchá. Vertikálne uchá umiestnené na okraji nádob boli zaznamenané veľmi sporadicky a zobákovité uchá sa v analyzovanom súbore vôbec nevyskytovali. Z mís sú na lokalite zastúpené misy s roztvoreným ústím a plochými plastickými výčnelkami umiestňovanými na lome vydutiny.

Fragmentárnosť súboru nám neumožnila presnejšie určiť chronologické postavenie jednotlivých objektov. Analýzou technologickej i typologickej stránky keramiky však môžeme konštatovať, že sa v ňom vyskytovali najmä prvky typické pre neskoroneolitický lengyelský ale i epilengyelský kultúrny vývoj. Na základe absencie znakov typických pre klasickú fázu ludanickej skupiny predpokladáme, že časový rozsah trvania prezentovaných areálov v období lengyelskej kultúry siahal do obdobia záveru neolitu (skupina Brodzany) a začiatku eneolitu (skorá fáza ludanickej skupiny). Predbežné potvrdenie staršieho osídlenia (úsek B) severne od týchto sídliskových areálov nám umožňuje uvažovať o možnom posune z tejto časti svahu smerom južným, resp. východným. Otázny však zatiaľ

ostáva vzťah žiarových hrobov, ktorých výskyt bol potvrdený v hornej časti svahu v úseku C (Bobek/Fottová, v tlači; Fottová/Bobek 2021).

Osídlenie lengyelskej kultúry bolo v minulosti výskumom zistené v bezprostrednej blízkosti lokality, a to priamo na svahu v polohe Pod janíkovskou cestou (Pohranice I) a v nižšej polohe Lefantovské úhory pri toku potoka Kadaň (Pohranice II; obr. 1: 3) Výskumom predchádzali podrobné povrchové prieskumy, ktorých výsledky indikovali existenciu viacerých neolitických a eneolitických osád v tomto priestore (Ruttkay et al. 2011; 2013).

Záver

Spracovanie nálezového fondu z piatich úsekov plochy D prinieslo niekoľko nových informácií k poznaniu lengyelského osídlenia v tomto priestore. Pôdne príznaky na skúmanom svahu umožňovali predpokladať existenciu viacerých skupín objektov a snáď aj koexistujúcich, prípadne časovo následných sídliskových areálov⁴, pričom vďaka archeologickému výskumu sa podarilo čiastočne preskúmať aj dve takéto anomálie (plocha D II-III, plocha D IV). V úzko vymedzenom priestore stavby boli zachytené najmä dná hliníkov, len ojedinelo zvyšky zásobných jám a pozostatkov kolových, prípadne stĺpových konštrukcií. Doklady chát, prípadne žlabových stavieb, sa v tomto priestore nepodarilo zistiť. Vzhľadom na množstvo sídliskových jám, ako aj materiálu dokladajúcim plne funkčné osady, môžeme predpokladať, že obytné časti boli lokalizované mimo skúmaný priestor.

Preskúmané sídelné areály môžeme datovať do obdobia záveru neolitu a začiatku eneolitu, pričom v analyzovanej keramike boli sledované prvky typické pre skupinu Brodzany ako aj skorú fázu ludanickej skupiny.

Ďalším krokom k poznaniu osídlenia tohto územia v období lengyelskej kultúry tak bude vyhodnotenie nálezových súborov zo sídlisk zistených v pravobreží potoka Kadaň (úsek B; Pohranice I a II) ako aj ďalšie systematické prieskumy v tejto časti ľavobrežia rieky Nitry.

PRÍSPEVOK JE SÚČASŤOU PROJEKTU

Tento príspevok bol podporený Vedeckou grantovou agentúrou MŠVVaŠ SR a SAV na základe zmluvy č. VEGA 2/0062/21 a Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-20-0521 a zmluvy č. APVV-18-0276.

LITERATÚRA

Atlas krajiny 2002 – Atlas krajiny Slovenskej republiky. Bratislava 2002.

Bátora/Bednár 1982 – J. Bátor/P. Bednár: Nové archeologické nálezy z horného Požitavia. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1981, 1982, 33-35.

Beljak Pažinová 2014 – N. Beljak Pažinová: The spiritual world of Lengyel communities. In: J. Kovárník (ed.): Centenary of Jaroslav Palliardi's Neolithic and Aeneolithic Relative Chronology (1914-2014). Hradec Králové 2014, 295-308.

Beljak Pažinová/Beljak 2014 – N. Beljak Pažinová/J. Beljak: Life in early times or the World of prehistoric communities in Kiarov. Archaeological Investigation on the high-pressure gas interconnection pipeline SK/HU in 2013. Nitra 2014.

Bobek/Fottová, v tlači – P. Bobek/E. Fottová: Archeologický výskum na výstavbe odpočívadiel na rýchlostnej ceste R1 v Pohraniciach. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2018, v tlači.

Březinová/Cheben/Illášová 1994 – G. Březinová/I. Cheben/L. Illášová: Sídliskové nálezy lengyelskej kultúry z Bánoviec nad Bebravou. Študijné zvesti AÚ SAV 30, 1994, 11-48.

Ďuriš 2006 – J. Ďuriš: Záchraný archeologický výskum v katastri obce Čab. Študijné zvesti AÚ SAV 40, 2006, 51-60.

Fottová/Bobek 2021 – E. Fottová/P. Bobek: Pohranice – Odpočívadlo Pohranice vrátane IS. Poloha Pod janíkovskou cestou. Výskumná správa 20450. Dokumentácia AÚ SAV. Nitra 2021.

⁴ Úvahy o cyklickom premiestňovaní osád prezentovali v minulosti J. Lichardus a J. Pavúk (1970, 122) a najnovšie sa téme aj na základe novších nálezov venuje M. Gabulová (2022, 148).

- Gabulová 2022* – M. Gabulová: Archeologická analýza prameňov zo sídliska ludanickej skupiny v Nitre-Chrenovej, poloha Selenec. In: M. Gabulová (zost.): Sídlisko ludanickej skupiny v Nitre-Chrenovej, poloha Selenec. Nitra 2022.
- Lichardus/Pavúk 1970* – J. Lichardus/J. Pavúk: Lengyelská kultúra – staršie stupne s maľovanou keramikou. In: Slovensko v mladšej dobe kamennej. Bratislava 1970. 116-133.
- Lichardus/Vladár 1964* – J. Lichardus/J. Vladár: Zu Problemen der Ludanice-Gruppe in der Slowakei. Slovenská archeológia 12, 1964, 69-162.
- Lichardus/Vladár 1970* – J. Lichardus/J. Vladár: Neskorolengyelské sídliskové a hrobové nálezy z Nitry. Slovenská archeológia 18, 1970, 373-419.
- Malček 2013* – R. Malček: Predbežné výsledky výskumov lengyelských sídlisk v Nitre-Mlynárčiach a Beladiciach. In: I. Cheben/M. Soják (eds.): Otázky neolitu a eneolitu našich krajín – 2010. Nitra 2013, 173-196.
- Mitáš 2003* – V. Mitáš: Nové nálezy z Hostovej. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2002, 2003, 99.
- Ožďáni/Hunka 2000* – O. Ožďáni/J. Hunka: Prieskum v povodí Hostovského potoka a Rabony. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1999, 2000, 98-101.
- Pavúk 1965* – J. Pavúk: Nové nálezy lengyelskej kultúry zo Slovenska. Slovenská archeológia 13, 1965, 27-50.
- Pavúk 2000* – J. Pavúk: Skupina Brodzany-Nitra alebo skupina Brodzany? Památky archeologické. Supplementum 13, 2000, 328-340.
- Ruttkay et al. 2011* – M. Ruttkay/M. Bielich/M. Cheben/M. Vojteček: Zisťovací prieskum na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec-Beladice. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2008, 2011, 219-222.
- Ruttkay et al. 2013* – M. Ruttkay/H. Baliová/P. Bednár/M. Bielich/A. Bistáková/J. Ďuriš/M. Gabulová/J. Haruštiak/M. Jakubčinová/R. Malček/V. Mitáš/M. Vojteček: Záchrané archeologické výskumy na trase výstavby rýchlostnej cesty R1 v úseku Nitra-Selenec – Beladice. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 2009, 2013, 209-229.
- Ruttkay/Ruttkayová 1992* – M. Ruttkay/J. Ruttkayová: Pokračovanie prieskumu horného Požitavia. Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1990, 1992, 91-93.
- Točík/Lichardus 1966* – A. Točík/J. Lichardus: Staršia fáza slovensko-moravskej maľovanej keramiky na juhozápadnom Slovensku. Památky archeologické 62, 1966, 1-90.
- Vladár/Krupica 1970* – J. Vladár/O. Krupica: Neskorolengyelská keramika z Brodzian. Slovenská archeológia 18, 1970, 353-371.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- Geoportál ÚGKK SR – Zobrazovacie služby WMS. [online]. 2018 [cit. 2022-11-08]. Dostupné na internete: <<https://www.geoportal.sk/sk/sluzby/mapove-sluzby/wms/>>.
- LLS ÚGKK SR – Digitálny model reliéfu [online]. 2019 [cit. 2022-11-08]. Dostupné na internete: <<https://zbgis.skgeodesy.sk>>.

SUMMARY

Settlement areas of the Lengyel culture in Pohranice

The archaeological excavation carried out outside the village of Pohranice in 2017 – 2020 investigated the area southwest of Pohranice, at the site of Pod Janíkovskou cestou. The investigated area was divided into five sections (A-F; Fig. 1) corresponding with the project of Pohranice rest stop on R1 expressway (*Bobek/Fottová, in print; Fottová/Bobek 2021*). Settlement of the Lengyel culture was detected in sections B (2 features), C (3 features) and D (43 features).

The article deals with the features in section D situated on the eastern slope falling to the valley of the Kadaňský potok stream. A line of 630 × 15 m along R1 expressway was uncovered. The detected contexts consisting of layers and clusters of features were indicated as areas D I-D V (Figs. 2; 4). Mainly bottoms of claypits, rarely remains of storage pits and remains of stake or pillar constructions were detected in the narrowly defined construction area. Residential parts were probably located outside the investigated area. The dark colour of the topsoil suggests the presence of archaeological contexts is a common feature of the settled areas. Their size exceeded the borders of the area available for investigation in all cases (Figs. 1: 3; 2).

The archaeological material obtained in sections D I-V consisted of fragments of pottery, chipped industry, fragments of worn handles, parts of spindle whorls, daub and animal bones (Table 1). We should particularly mention fragments of figurines (Figs. 7: 6, 8, 12) and a miniature spindle whorl probably used as a pendant (Fig. 7: 1). Rarely, there were no finds in the features (8 features). The pottery artefacts selected for analysis allowed us to define several types of vessels whose occurrence is documented in the Lengyel culture. Using flat horizontal or small semi-globular knobs just below the rim was typical of pot-shaped vessels. Rounded semi-circular handles were located mainly in the lower part of pots and buckets. As for bowls, they are represented at the site by bowls with open mouths and flat plastic knobs located on the bent of the belly. The fragmentary state of the assemblage does not allow us to specify the chronological status of individual features. However, analysis of the technological and typological aspects of the pottery allows us to say that mainly elements typical of the Late Eneolithic Lengyel (Brodzany Group), as well as the Epi-Lengyel cultural development (early stage of the Ludanice Group), occurred in the assemblage.

Preliminary confirmation of older settlement (section B) north of these settlement areas allows us to consider a possible move from this part of the slope southwards or eastwards. Nevertheless, the relation of the cremation burials whose occurrence was confirmed in the upper part of the slope (section C) remains a question. It will be possible to comment on a more specific relation of all settlement areas investigated so far after other known sites have been processed (Pohranice-Pod janíkovskou cestou, sections B and C; Pohranice I – Pod janíkovskou cestou, Pohranice II – Lefantovské úhory; *Ruttkay et al. 2011; 2013*).

List of figures

- Fig. 1. 1-2 – an indication of the investigated area on the map; 3 – aerial photo of the investigated areas. Legend: DI-DV – parts of section D investigated in 2017 – 2020; P I – site investigated during construction of R1 expressway in 2009; P II – site investigated during construction of R1 expressway in 2009. Photo by: I. Kuzma.
- Fig. 2. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. The investigated area of the eastern slope. Legend: a – area with investigated features; b – geodetically measured soil anomalies.
- Fig. 3. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Selected photos of the investigated area. 1 – Area DII, view from the south; 2 – Area DII, features after extraction, view from the south; 3 – Area DI, feature 20; 4 – Area D IV, feature 53; 5 – Area B, feature 14; 6 – Area C, feature 1 – cremation burial.
- Fig. 4. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Plan of the excavation. 1 – Area D I; 2 – Area D V; 3 – Area DII-III; 4 – Area D IV.
- Fig. 5. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Selected pottery finds. 1, 2, 6, 7 – feature 22; 3 – feature 33; 4, 11 – feature 32; 5 – feature 7x; 8, 10, 14, 17 – feature 41; 9 – feature 13x; 12, 16 – feature 30; 13 – feature 27x; 15, 18 – feature 32a. Scale: a – 1-12, 14, 16-18; b – 13, 15.
- Fig. 6. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Selected pottery finds. 1, 7, 8, 10-12, 14, 15, 17 – feature 56; 2, 4, 9, 13, 18, 19 – feature 59; 3, 5, 6, 16 – feature 53. Scale: a – 1-17; 19; b – 18.
- Fig. 7. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Selected finds from Area D. 1, 2, 3 – feature 22; 4 – feature 56; 5 – feature 12x; 6, 9, 12 – feature 56; 7, 11 – feature 59; 8 – feature 56, section 16; 10 – Area D III, section 2. Scale: a – 2, 6, 7, 8, 10, 11, b – 1, 3, 4, 5, 9, 12.
- Table 1. Pohranice-Pod janíkovskou cestou. Dimensions of features and numbers of finds. Legend: ŠI – chipped stone industry; x – presence of a type of find.

Translated by V. Tejbusová